

Gaýdyp gelmek / hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Gaýdyp gelmek / hekaýa GAÝDYP GELMEK

Gadymy Hywa topragy yzda galdy. Gyş günü bolsa-da, kerweniň öñuni çekýän ak arwananyň köyerjeklemekden galyşýan gulaklarynyň düýbi derläpdi. Bu gyssalyp sürülýän janawaryň ýadanlygynyň alamatydy. Tırkeş-tırkeş mytdyldap gelýän beýleki bugurçylaryň halynyň-da haraplygy öz-özünden bellidi. Arwananyň üstünde oturmakdan endamy gurşan Kerwen: "Ynha, hol alaňdan geçenimde goş ýazdyryp, mallara dem-dynç bererin" diýip pikirlense-de, niýetine ýetebilmän gelýärdi. Ýogsam, bu onuň özüne baglydy. Saklanaýmalydy. Emma bolanokdy. Etrek etrapyna tizräk ýetmelidi. Şeýle gidilşine ýörelse, bugurçylaryň ýaraman, basym çökjekligem şeksizdi. Mallar kolhozyňky, bir zat bolaýsa, kelläň bilen jogap bermeli. Bu agyr kerweniň ýene bir geňräk tarapy bar: muňa eýelik edýän ýeke-täk adam. Ol-da Kerwen. Keýtikläp ýoreýän Kerwen. Urşuň

edeni bi. Ýurtda jeň häzirem gidýä. Ýone duşmanlaryň ýeňse berip başlanlygy eşidilýä.

Kerweniň Watan gullugyny tamamlamagyna sanalgyja gün galypdy. Ýigidi oba aman-esen dolanmak islegi bimaza edip ugrapdy. Hatda gelni Owadana, oguljygy Şüküre sowgatjyk dagam aldy. Birden... uruş. Belorus topragynda söwesdi. Agyr ýaralandı. Nämे üçindir, gospitalda ýatyrka gelnine hat ýazmadı. Obasyna duýdansyz geldi. İçeriden okdurylyp çykan gelniniň keşbini görüp, içini çekenini bilmän galdy. Öñündäki birmahalky baýdak boýly Owadan däl-de sulbady. Diňe owadan maýa gözleriň şol öñküligidi. Olam gussaly. Soňra şatlyk ýaşy göründi.

Kerwen şu pursat Owadana hat ýazmanlygyna ökündi. Ilkinji gezek gelen esgeri bütin oba gujak açyp garşylady. Az salym dynç aldy. Obanyň ýagdaýy ýabygorlydy, geçen ýyl hasyl pes bolup, zähmet gününe paýlanan bugdaý elhaldy. Indiki orak mahalam daş. Gytçylyk. Häzirem "Garabeýik" diýen ýeriň töwereginde bitýän eşegotular obanyň maňlaýyndan diräpdir. Ol otuň gabarasy türkmen telpegi ýalyrak. Uluragam bolýa. Däneli. Ine, şol däneleri degirmende üwäp, zagara edip iýýärler. Elbetde, onuň bugdaý çöreginiň ornuny tutmajagy hemmä aýan. Nätjek, obany saklaýan şol. Uruşdan öň eşegotyny otlardylar. Nämе üçinligem belli däl. Kerweniň özem köp ýakypdy. Ol bu otuň adyny kän halamazdy. Belki, şol sebäpli, otlandyr. A onda beýlekiler nämе?.. Kerwen uruşdan soňa horlugy unutjak nesliň ýene hüjüm etjekdiklerini, tohumyny bütinley gutarjakdyklaryny göz öñüne getiribem bilmeli. Bu hakda pikirlenmedem. Ýone terkä gögümtıl öwüsýän, guranda ak esg dönýän eşegotulary käte üýşürip, oýnamak maksady bilen otlandyklaryny ýadyna salyp, ýüregi ezildi. Uludan dem aldy. Gör, durmuşyň oýnunu! Indi şol otlar... Şükürjigiň, jahanda ýeke-täk serwi Owadanyň alnyndan diräpdir. Asyl durmuşyň özi awulyrak degişme bolaýmasyn?..

Kim bi daş çykan? Hä, Orazgül eje. Oglanka, bezzat Kerwen bu kempire gün bermezdi: towuk keteginden ýumurtgasyny alardy, düye sagyp durka ürküzerdi ýa-da daňylgy köşegini boşadardy... Onsoň Orazgül eje-de muny kän halamazdy. Bir gezek dagy kesekläp, geçisini agsatdy. Şonda jany ýanan Orazgül eje gargış aýtdy: "Häý, ady ýitmış..."

Dädesem mazalyja şarpyk çalды: "Degme, şo Göroglynuň atyny ogurlan kempiriň zadyna"...

Gursagyny açyp, şemallaýan Kerwen dädesiniň birmahalky çalan ýaňagyny söýünçli sypalaşdyrdy. Çaga ýaly ýyljyrakladı: "Wah,

däde, beýleki ýaňagyma-da şarpyldatmaly ekeniň".

Ol ýene-de ýatlamalar ummanyna batdy.

Dogrudanam, durmuş awulyrak degişme bolaýmasyn? Kempiriň öñki ýigrençli bakýan gözleri indi söýünçlidi. Ilden öñürti gelibem gujaklapdy. Ejesiniň ýoklugyny bildirmedi. Barybir, durmuşyň şatyyssyny gören Kerwen jahanda ýok ene ellerini küýsedi. Damagy doldy.

Şol gije Kerwen daňa golaý daş çykdy. Çilim otlandy. Orazgül ejäniň körpe agtygynyň naýynjar sesi eşidildi:

– Ene, çörek!

– Ýatyber, balam, basym dädeň getir.

– Aldama, dädem urşa gitdi diýdiň-ä. Eh-ä... ä... ä... ä – Çaga aglady. Ene elewredi:

– Goý, balam, goý. Onda... onda... Kerwen dädeň äkeler. – Çaganyň köšeşenligi bildirdi:

– Nireden?

– Hywadan.

– Daşmy, Hywa?

– Hym... neme... azrak daş...

Mundan soňraky gürrüňler Kerwen eşitmedi. Belki, ýene aldanan çaga uklandyr. Ýone Kerweniň gulaklary shaňlady. Göwresi elendi. Çaý içim salymda özünü dürsedi: "Mundan ölümىنى boýnuňa alyp, söweşip ýörmek müň kerem ýagşyrak".

Ol söweşmek bagtyndan jyda düşürilendigine nälet okady. Çaýkanjyrap öye girdi. Köneräk ýorganda aý ýaly bolup ýatan gelne ser saldy. Näzirgemäge utanýan şekilli görünýän Owadan dillendi:

– Nirä gitdiň?

– Çilim çekdim daşarda.

– Hym. Gel, ýat.

Gözler ilkinji duşuşukda, Aýyň ýagtysyndaky ýaly, köz bolup ýanýarlar. Gyzgyn dem saçlaryny çirkizerlidi.

Muhabbetden humarlanan ýigit gözlerini szuzdi, birbada hemme bela-beterleri unutdy. Gijelikde şemal ugruna şygyrdaşýan ýapraklaryň sesine meñzedip pyşyrdady: – Dünýäm, owadan Dünýäm! – Soňra şu sözleri başky sataşanlarynda-da, şeýle şirin aýdyp bilen däldirin diýip pikir kellesine gelip, ikirjiňlendi. Şu-da onuň gelin gujagyndan sogrulmagyna itergi berdi. Tirsegine daýanyp, daşarda eşiden gürrüňlerini Owadana aýtdy. Gelni:

– Gahatlyk ýurdumyzyň hemme ýerindw bardyr welin, biziň

obamyzda betterräk ýaly. Obanyň ýarpysy garahassalyga ýatdy. – diýdi.

Kerweniň bimazalanyşy artdy. Eýlär-beýlär kän agdaryldy: "Obany bela-beterden niçik halas etmeli? Orazgül ene obadaşlarynyb islegini aýdan bolaýmasyn?" Ol birki gün yüzünü sallap gezdi, soň ýaşy durugşan kolhoz başlygynyň kabinetine bardy:

– Yh-ym, Mämmet aga, maňa bugurçy ber. Ilatyň derde ýarajak zadyny äkidip, azyk-owkada çalşaýyn.

– Nirä gitjek? Horaz hemme ýerde bir gygyrýar-a.

– Tejen ýa Hywa topragyna. Goňşy obadan Tejene gidip gelipdirler. Men Hywa gidäyeýin. Daşdyr öz-ä. Maňlaýy synap görevli.

– Hym... bi halda... ýeke özüň... İşçi güýji özümize ýetenok.

Kerwen niýetinden dänmedi. Ertesi kolhoz edarasynyň köneje jaýynyň ýanyna üýsdüler: kimsi kümüş, tylla yüzük, kimsi haly-palas, kimsi-de keçe, ýüň... garaz, her kim tapan zadyny getirdi. Haçanda, agyr kerwen ýeke adamly ugranda gyrada gyşaryp ýatan, eti-gany gaçyp, garran bürgüde dönen Esen aga ýokary turdy:

– Başlyk! Obadaşlar! – Telek iş bi, maýyp ýigidi täl goýbermeklik.

Dümewli goja burnundan akýan suwjagazlary kirli biz ýaglygy bilen süpürişdirdi. Märekäniň çetinde horkuldaýan zenan sesi eşidildi. Bu Owadandy. Hossalryk sözleriniň gelin ýüregini sarsdyranlygy aýandy. Duranlar agras dem aldylar. Birden dört-bäs gelin orta çykdy. Bular Kerwen bilen gitmäge döwtalaplardy. Esen aga gün astyndaky zada seredýän şekilli elini kölegeledip, öz gelnini saýgardy:

– Wah, garrylyk hiç diýeli... üstüne dümew... ýogsam: – Ol töweregine änetdi: – Ah-ow, Bugra, nirde sen... Ýagdaýyň niçik?.. – Yaşuly çagalyk dostuny aňtaýardy. Göwnüne sakgaldaşy gülümjiräp çykaýjak ýalydy. Görünmedi.

Başlyk dillendi:

– Ony Etrege iberdim, iş bilen, üç aýala baş edip, – Mämmet aga gelinlere bakdy: -Işıñize gidiň, balalarym. – Ol sözünü zordan tamamlady. Yaşulynyň bogazynyň dolanlygyny çagalar-da aňdylar.

Kerwen bolsa bu zatlardan bihabar gumgädige dyrmaşypdy...

Arwananyň yzyndaky gök bugurçy pyşgyrdy. Ýalta bakan Kerwen onuň burnundan atylyp çykan läheň gurçugy bütülip-ýazylyp ýerw düşende görди. Ynjaldy. Bu erkek soňky gezek suwuny oňly içip

bilmändi. Şonda Kerwen: "Burny tutulypdyr ýa gurçuk düşüpdir. Şerebeli suw guýsaň, açylardy. Hany oña bol duz" diýip oýlanypydy. "Belki, pyşgyrany özüne em bolsun-da janawaryň." Hywada Kerweniň söwdasynyň kuşatlygu oňuşmazça dälди. Ol zatlaryň köpüsini jöwene çalyşdy. Bahasyna görä az-kem bugdaýda tapdy. Iki halta uny-da bar: Biri Otazgül enäniňki, beýlekisi özüniňki. Söweşde tapawutlananda komandiriň beren zer çayylan sagadyny çuwallary ýüklesen birinw beripdi. Onsoň wagty gün, ýyldziňlar bilen kesgitleyärди. Näbelet ýollar gaýdyşyn ony darykdyrypdy. Her hal indi ýüregi düşüşipdi. Hol önde, eşegiň ýaly kimin uzalýan, ýer bagyrtlap ýatan insizje çägelikde gelýärkä-de goş ýazdyrypdy. Gün ikindi ýerine golaýlaýar. Çägäniň ýakynynda ýandaklyk oýtak bar. Dúyeleri şoňa goýberer. Özem çay-nahar ediner. Asyl, ol mallaryň ýükünü düşürenok, soň jaýlaşdyrmak başartmaz öydýär. Bugurçylaryn aglabasynyň ynjklygy artypdyr. Burundygyny sähel dartsaň, bagyryberýär. Ýagyr bolany belli. Käsinden başyňy aýlarlaýan birhili ys gelýär. Belki, ýara öwrülip gurt düşendir. Indiki düşelgede iň bolmanda şolaryň çuwallaryny düşürip, örküçlerine şemal çaldyrar.

...Ak arwana mürähede zar, ýüpüniň çalaja çekilmeginden çökdi. Eýesi goş-golamyny, gowzaň unly hالتasyň düşürdi, guran töňñe çöpledirip ýukatap garaja tüñçäni şemalyň öwüsýän tarapyndan otlady. Bugurçylary duşaklap goýberdi-de, köneje kersende hamyr ýugurdy. Tüñçe lakyrdap gaýnanda, çay demläp, petiri oda gömdi, suwa bişirilen towşan etini taýnlady. Ýaňy çay-naharyny öňüne alanda:

– Salawmaleýkim, giç ýagşy – diýip, ýerden zompa çykan ýaly biri geldi.

Kerwen Aý ýsyggyna sakgallak hyýrsyz ýüzi gördü. Nähe üçindir, birbada ini jümşüldedi. Emma ümmülmez gylda ençeme günläp, ýeke ýöremeklik ýüregine düşüpdi. Şol sebäpli bolsa gerek, näbelli myhmany köne tanşy kimi gadyrly garşylady:

Gel, geç, saçak başyna. – Ol sözünü soňlap-soňlamanka, myhman görkezilen ýerde jaýlaşdy. Tä iýlip-içilýänçä öň gepleşilen ýaly, hiç kimden ses-seda çykmady. Kerweniň özem gaty ajygypdy weli, myhmany beterräk gördü. Owunjak süňkleri dagy ol durşuna ýuwudýan şekillidi. Onsoň myhmany sylapmy, ýa rehimi inipmi badyny gowşatdy. Ine-de, töwwir galdyryldy:

– Ugur haýyr bol-a, myhman.

– Galhoz dúyelerini bakýardym. Irkılıp, ýitiräýdim. Iki gün

aç-suwsuz gözläp ýörenime. Tapamok. Otjagaz gördüm-de sowulaýdym.

– Şeýle. Gijäniň içinde nıräni gözlejek. Ýat-da, ertir irden gidiber. Häzir bolsa, maňa ýagyr düýeleriň ýüküni düşürüş.

Gelmişek sessiz-üýnsiz ylalaşdy. Ýokary turanlarynda unly halta işdämenlik bilen gözlerini aýlap goýberdi. Kerwen muny gördü. Her hal erbetlige ýormazlyga çalyşdy. Gytçylykda munça uny çölde göreniň gözü gitjekligi hemmä belli.

Bäş düýäniň çuwallaryny düşürdiler. Gök erkegiň kesmeklän ýarasyna halygy ýelmeşip gidipdir, zordan aýyrdylar.

Goşa gelip gyşardylar. Ikisine-de gürrüñçilikden beter, uky zerurýetdi. Dogry, Kerwen birbada gözlerini ýummazlyga çalyşdy. Garaz, gelmişekden howalasy basyldy, ýöne basym özüne teselli berdi, ulag-ýaragy ýok, onsoň-da eýýäm hor çekip başlady. Ýagşylygam edil-dä, oña. Özi doýman, şony naharlady. Ynjalan Kerwen öli ýaly ýatdy. Saba şemalyna oýananda... nätanyş eýýäm ýokdy. Unly hالتاسام ýer ýuwdana dönüpdir. Orazgül ejäniň hالتasyny düşürmändi. Ol bar. Çuwallary sanady. Ýekejesi kem. Her hal ynsaplg ogry eken. Tutuş kerweni äkitsede, ol oýanmaly däl. Hywadan gaýdanda özüne degişli iki çuwal jöwen, bir halta un bardy. Indi taý çuwal jöwen. Muňa-da şükür, obasynyňky tükel. Başga kişiniňkini niçik aljak? Öwezine özüniňkini berer...

O taýyny, bu taýyny esewanlap ýören Kerwen gum eteginde at yzlary gördü: "Heýk, haramzada, günüzyn aňtap gezipdir-ow" diýip, oýlanandan ogryny golaý-goltumdan tapmajakdygynh bilip, tamasyny üzdi. İş çuwallary düýä ýuklemekde bar. Şol alada ogurlanan zatlaryň ýüreginiň jümmüşindäki yzasyny tiz unutdyrdy.

Kerwen hemme güýjünü jemläp, çuwalyň birini galdyrdy-da, howuda söýedi. Indi o taýyny şeýtmeli. Ýigdekçäniň biri bolsa-da, şuny saklardy. Ol şu ýerde kömekçi alyp gaýtmanlyggyna puşman etjek boldy. Ýone häzir ökünjiň haýry ýok.

Kerwen bir eli bilen çuwalyň bagyny hataba atdy. Beýleki taýy göterjek boldy. Bu başdaky ýaly başartmadı. Gaýtadan çyzgandy, ellerine tüýkürdi: "Hop".

Çuwaly galdyrmasyna galdyrdy weli, bilinde oňurga ýiliği üzülen ýaly, agyry döredi. Muny gyzgyny bilen daňmagy oňardы, soň orak şekiline öwrüläýdi. Egilibem, dikelibem bilenok. "Bilimi gypjyndyraýdym öýdýän" diýip pikirlendi-de, özünü rastlady. Onsoň çuwallary boşadyp taýlady, soňra hyk-çoklap

kersen bilen agzyndan guýdy. Şeýdip, Kerwen günorta mahaly zordan ýola düşdi. Juda ajygansoň, jöwen dänelerini iýdi, üstünden suw içdi. Az mahaldan içinde çydamasy kyn sanjy döredi. Öñki esger dodagyny dişläp, gan öýdürdi. Howalanýan Balkan dagy arkada galdy. Oba ýedi-sekiz günlük ýol. Uzak. Arwana egremlenýän düye ýodajygyna düşüpdi. Bugurçylar gyradaky ot-çöpden ýüzugra garbanmak bilen oňşuk edýärdiler. Teşneligem horlaýardy, ýone öňler hiňlenýän, haý-küş edýän eýelerinden birnäçe gün bări ses-seda çykanokdy. Janawarlar şonuň üçin, bujagaz günlere-de kaýyl ýalydy.

Kerweniň haly teňdi: saryýagyz ýüzüniň hamy garaköyükdi, dykyz göwresi çumşuklandy. Bırki gezek özünden gitdi. Soňky sapar azy ýaran dişler jöwen dänelerini çeýnemekden ejiz gelip, diriligine ýuwutdy. Sanjy güýjedi: "Beh, ejizleýärmiň-aýt. Duşman güllesinden ölen bolsam, ybalyrak bolardy. Ýurt üçin ölenligimi ýatlardylar. Munda az mahal geçensoň, kimiň ýadyna düşjek" – diýip, ýüregi ezilip oýlanybildi. Birden Esendir Bugra aga göz öňüne geldi. Gojalar biri-birine degmeseler dilleri gjäl durandyr. Uruşdan öň hezildi-le. Goňşy-golamlar gijesine şularyň birine gürrüñçilige üýşerdiler. Kerwen dagam gyrada otyrdy. Bir sapar Esen aga düme ýerde ekilen gawuny saklap, öýüne geldi. Üýşdüler. Gije bir çene bardy. Bugra aga oturanlara göz gypyp, goýberenok. Ahyry ol Esen aga:

- Nämé geldiň-aý, gawuny ätberip? – diýdi.
- E-e-e, Bugra, özüň-ä medeniýetden habarsyz däl. Medeniýetli kişi hepde-de bir gezek hammama düşmeli. Maňa bir aýdan geçdi. Şo sebäpli...
- Goýsan-aý, Esen. Bir kündük suw tapdyr-a, şo taýda.
- Gara çynam.
- Körekençilige... – Bugra aga şyg-şyglap gülüp ugrady – körekençilige geldim diýsene.
- Bugra, ýetmişden geçensonam... – Oturanlar-da gülüsdiler. Şundan soň Bugra aganyň tilsimine düşünen Esen aga olary kowup goýberipdi.

Kerwen ýylgyrjak ýaly etdi. Oňarmady. Hut içi gyryrarlap barýar. Ol bilindenem beter açlygyň horlaýandygyny öňräkden aňýardy. Kuwwaty barka, Orazgül ejäniň unundan çörek bişirip bilýärdi. Soň aýdaýanynda-da kempirden garaw ýokdy. Yöne gije, "ene çörek" diýip zarynlan Orazgül ejäniň agtygy hakydasыndan çykmady. Oňa bırki doýumlyk däl-de, özünü tutmagy üçin esli mahal bugdaý nany gerekdi. Indi weli, bişirmäge-de gurbaty

çatjak däl.

Kerwen ýene alasarmyk halda gojalary ýatlady:

Bugra aga bir gije: "Daňa golaý ýagyş ýagar diýyä. Asmanda übtüjegem bulut ýok. Onsoň Esen aga "Ýagmaz" diýyä. "Ýagar, ýagmaz" diýişiп jedelleşiberýärler. Ahyry Bugra aga: "Gel, gury jedeli goýaly. Ýagsa, näme eçilersiñ?" diýyä. Az-kem oýlanan Esen aga:

- Aý, men-ä bilmedim. Keýwana birki gün işiňi etdiräýmeseň.
- Özümïnkä zordan iş tapýan. Başga zat tap.
- Ýok.
- Aý, bolýa-da onda.

Aýrylyşýarlar. Daňa golaý Esen aganyň gappsy kakylýar. Bu Bugra aga:

- Esen how, Esen!
- Näm-aý? Ekin sakçyň ganjygy ýaly daňda-da üýrüp dursuň.
- Asmanda bulut göründi. Aýtdym-a ýagyş ýagar diýip.
- Ýagar, ýagar. Gidiber, indi.

Muny aýdýanlar soňundan: Bugra aga bilgesleýin barypdyr, sebäbi şo mahal Esen aga kempirini sypaň-sermeň edýämiş" diýip guitarýarlar.

Kerwen aýylganç güldi: Ha-ha-ha-ha!!!

Arwana ürkekledi. Eýmenç ynsan sesi ysgyn-deramatdan gaçan janawarlary endiretdi: Ha-ha-ha-ha!!!

Sähra ümsümligi bozuldy. Golaýdan läheň guş uçdy. Düýeler üşerilişdiler:

- Ha-ha-ha-ha!-! Ha-ha-ha-ha-!!

Kerwen ýadaýanca güldi. Onsoňa asmandaky ýasajyk Aýa gözü düşdi. Ýok, ol täk däl-de, goşa. Biri Owadan. Şo ýana çagyryar.

Ýigit ellerini alysdaky geline uzatmak isledi. Ýöne gymyldadyp bilmedi.

Ak arwana gozgandy. Gapaldan minaralar göründi. Bu Maşat-Misseriandy. Diýmek, oba ýigrimi-ýigrimi baş kilometr daşlykda. Biraz kuwwatlana Kerwen: "Gurbanyň boldugym, Maşat ata..." - diýip, pyşyrdady-da, yzyny garjaşdyrdy. Ejizlän adamynyň keramatly öwlüýäden kömek soraýanlygy ýüreginiň jümmüsiniň bir ýerinde saklanyp galypdyr. Megerem, ol: "Sagaman oba barmaga ýardam ber" diýmek isländir.

Arwana bolsa, beletje ýerlerine gelenligini aňan şekilli, az-kem çuslandy. Bu özgerişlik beýlekilere-de geçdi, belki, janawarlar oba ýetmek üçin, iň soňky güýçlerini goýandyrlar.

Muny bilerden Kerwen ejizdi. Onuň burnundan ilki gan ysy geldi, soňra lokga-lokga bolup agzyndan gaýtdy. Ol özünden gitdi.

Gün doganda ak arwana gumgädikden göründi. Gözi ýolda galan obanyň ýöräp bilyän uly-kiçisi serçe sürüsi ýaly bolup, kerwene tarap cozdy. Önde eli Şükürli Owadan ylgap barýardy. Emma bütin obany açlykdan halas eden Kerwen Meredowyň özünüň açlykdan ölenligi biriniňem küyüne gelenokdy.

16.06.1989 ýyl.

Annatagan NURGELDIÝEW. Hekaýalar